

Н.А. Горожанкіна

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

МІЖНАРОДНА ОСВІТНЯ ЕМІГРАЦІЯ З УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ КАРТОГРАФУВАННЯ

Охарактеризовані показники географії освітньої міграції; висвітлений світовий досвід обліку студентської мобільності; встановлена географія міжнародних освітніх потоків молоді з України в 2004-2008 рр. та проведене їх картографування; підрахована приблизна чисельність українських студентів за кордоном; визначено основні критерії привабливості деяких закордонних ВНЗ для студентів з України; прорахована вірогідна чисельність українських студентів за кордоном в 2010-2020 рр.

Ключові слова: освітня міграція, іноземний студент, студентська мобільність, об'єкт картографування.

N. Gorozhankina

UKRAINIAN INTERNATIONAL EDUCATION EMIGRATION AS AN OBJECT OF MAPPING

Indexes of educational migration are described; world experience of students' mobility account is presented; geography of international educational flows of young people from Ukraine in 2004-2008 has been established as well as their mapping; approximate number of Ukrainian students abroad has been calculated; the attractiveness of some foreign universities for students from Ukraine has been determined; the probable number of Ukrainian students abroad is counted for 2010-2020.

Keywords: educational migration, foreign student, student's mobility, object of mapping.

Вступ. За останнє десятиріччя одним із розповсюджених видів міжнародної міграції стала освітня, під якою розуміють переміщення осіб із країни в країну з метою отримання освіти того чи іншого рівня [3]. В умовах глобалізації масштаби таких переміщень збільшуються. В освітню міграцію залучені такі споживачі освітньої послуги: школярі, студенти, аспіранти, докторанти, спеціалісти, які підвищують свою кваліфікацію у закордонних компаніях.

Вихідні передумови. Теоретико-методологічні основи дослідження і вивчення досвіду регулювання міграційних процесів в Україні та світі висвітлювались у працях В.П. Александрової, С. Вовканича, І. Гнибіденка, О. Грішної, В.О. Джамана, В.В. Дорофієнко, Ж.А. Зайончковської, С.О. Западнюк, Е.М. Лібанової, Ю.В. Макогона, О.А. Малиновської, В. Ніколаєвського, Л. Ноджак, О. Піскуна, О.В. Позняка, І. Прибиткової, О.Г. Пуригіної, О.У. Хомри та інших.

Метою даної роботи є встановлення географії міжнародних потоків молоді, яка бажає навчатись за кордоном, з України; висвітлення світового досвіду обліку студентської мобільності; встановлення чисельності українських студентів за кордоном, виділення та картографування їх основних потоків у 2004-2008 рр.; визначення основних критеріїв привабливості деяких закордонних ВНЗ для студентів з України; прорахування вірогідної чисельності українських студентів за кордоном у 2010-2020 рр.

Виклад основного матеріалу. За визначенням ЮНЕСКО, іноземними (міжнародними) студентами є особи, які перетнули національні або територіальні кордони з метою навчання та в даний момент статистично обліковуються поза країною походження [1]. Згідно трактування Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), студенти класифікуються як іноземні, якщо вони не є громадянами країни, що здійснює збір статистичної інформації [4]. Для оцінки географії освітньої міграції було виділено такі показники:

- вік мігранта – показник віку молодих людей, здібних до потенційної мобільності (готовності або здатності населення до зміни свого територіального статусу), відкритих до сприйняття нових знань;

- репродуктивні наміри, що формуються під час здобуття освіти, на які може впливати соціальне забезпечення молодих батьків, умови натуралізації (надання громадянства іноземним студентам);

- позитивні наслідки багатолітнього проживання: витрата грошей на харчування, побутове обслуговування, пізнавальне дозвілля та ін.

На особливу увагу заслуговує питання чисельності українських студентів за кордоном, тобто освітня еміграція наших майбутніх спеціалістів. На жаль, проблема відсутності статистичної інформації щодо процесу виїзду за кордон українських студентів з метою отримання освіти різного рівня є досить актуальною і невирішеною. Досліджуючи електронні та інформаційні аналітичні видання, що знаходяться у вільному доступі, автором не було виявлено жодного показника хоча б приблизної кількості українських студентів

за кордоном.

Вивчаючи світовий досвід із цього питання, варто зазначити, що спільними зусиллями ЮНЕСКО, Євростату та ОЕСР у 1998 р. був розроблений проект «Індикатори освітніх систем», який дозволив отримати дані про навчання міжнародних (іноземних) студентів в університетах країн-членів ОЕСР, що представляли собою аналітичну базу для створення картини студентської мобільності [6].

У 2005 р. вище згадані організації запропонували новий критерій виміру студентської мобільності – отримання попереднього рівня освіти студентом в іншій країні, тобто навчання на підготовчих курсах університету. При цьому кожна приймаюча країна, що подає відомості в ОЕСР, сама вирішує, з яких критеріїв виходити при ідентифікації іноземних студентів, у тому числі залежно від своєї національної політики відносно натуралізації іммігрантів [2].

Облік чисельності іноземних студентів та загальної кількості студентів в університеті однаковий – підрахунок проводиться на певну дату (наприклад, початок навчального року) або за певний період. Єдина дата обліку інформації, обов'язкова для всіх країн, відсутня. Фактична чисельність іноземних студентів в університеті може бути більшою, оскільки студенти мають право навчатися не повний академічний рік або брати участь у програмах обміну (наприклад, міжуніверситетського обміну), що не завжди відображається у статистиці. Крім того, слід ураховувати неповноту обхвату самих університетів статистичною звітністю, особливо в країнах, що не є членами ОЕСР (наприклад, Китаю, Індії). Зауважимо, що і провідні країни-реципієнти не завжди надають повну інформацію. Так, якщо дані по США і Німеччині охоплюють усі університети - як державні, так і приватні, то по Великобританії – лише державні [2].

Аналізуючи інформацію за 2004-2008 рр., надану Інститутом статистики ЮНЕСКО [7], автором було встановлено, що студенти з України здобувають освіту в 58 країнах світу, причому 90,9 % студентів припадає на країни Європи (рис.1).

Динаміка чисельності українських студентів в країнах Європи протягом 2004-2008 рр., осіб

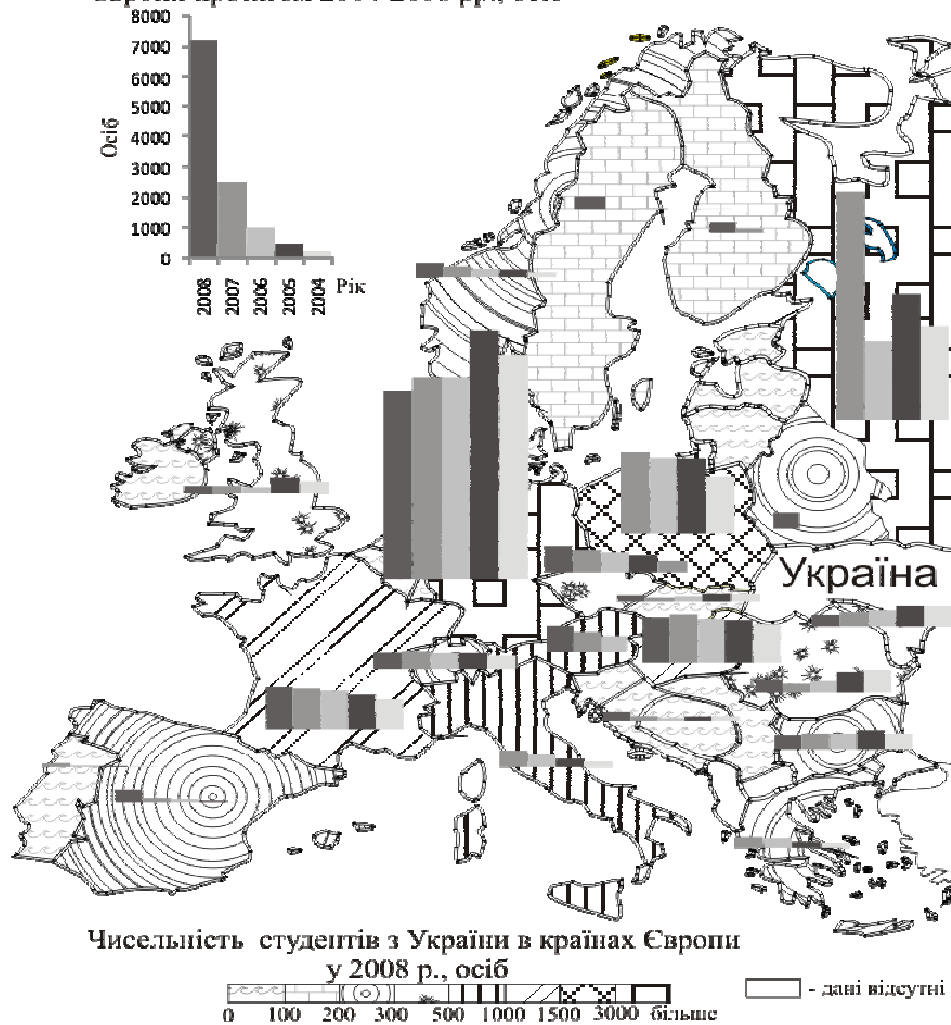

Рис. 1 Чисельність українських студентів у країнах Європи у 2008 р. та їх динаміка протягом 2004-2008 рр., осіб

Виявлено, що найбільші потоки студентів з України направлені до таких країн, як Російська Федерація (понад 7 тис. осіб), Німеччина (понад 6 тис. осіб) та Польща (2,5 тис. осіб). Розглянемо, чим приваблює українських студентів отримання вищої освіти у ВНЗ цих держав (табл.).

Таблиця

Переваги отримання вищої освіти українськими студентами у ВНЗ Російської Федерації (РФ), Німеччини, Польщі

	РФ	Німеччина	Польща
Родинні зв'язки (українська діаспора)	+	+	+
Подібна до української система освіти, форма подання знань, критерії оцінки	+	-	-
Досвід навчання батьків у ВНЗ цієї країни	+	-	-
Доступна вартість навчання	+	+	+

Офіційне право на роботу під час навчання	–	+ / –	+
Середні знання мови на початковому етапі навчання	+	+	+
Оплачувана практика у фірмах країни	–	+ / –	–
Будь-яка комбінація навчальних курсів на свій розсуд	–	+	–
Автоматичне відстрочення від армії	+	+	+
Визнання диплому у всьому світі	–	+	+
Можливість укладання контракту на роботу в країні після закінчення навчання	+	+	+
Отримання Шенгенської візи	–	+	+
Можливість отримання посвідки на мешкання	–	+	–

За підрахунками автора, у 2008 р. в країнах Європи навчались близько 25 тис. українських студентів, на країни Америки припадало близько 2 тис. (рис.2), Азії – до 500 осіб, Австралії – до 60 осіб (рис.3). Таким чином, у 2008 р. за кордоном навчались близько 27,5 тис. українських студентів.

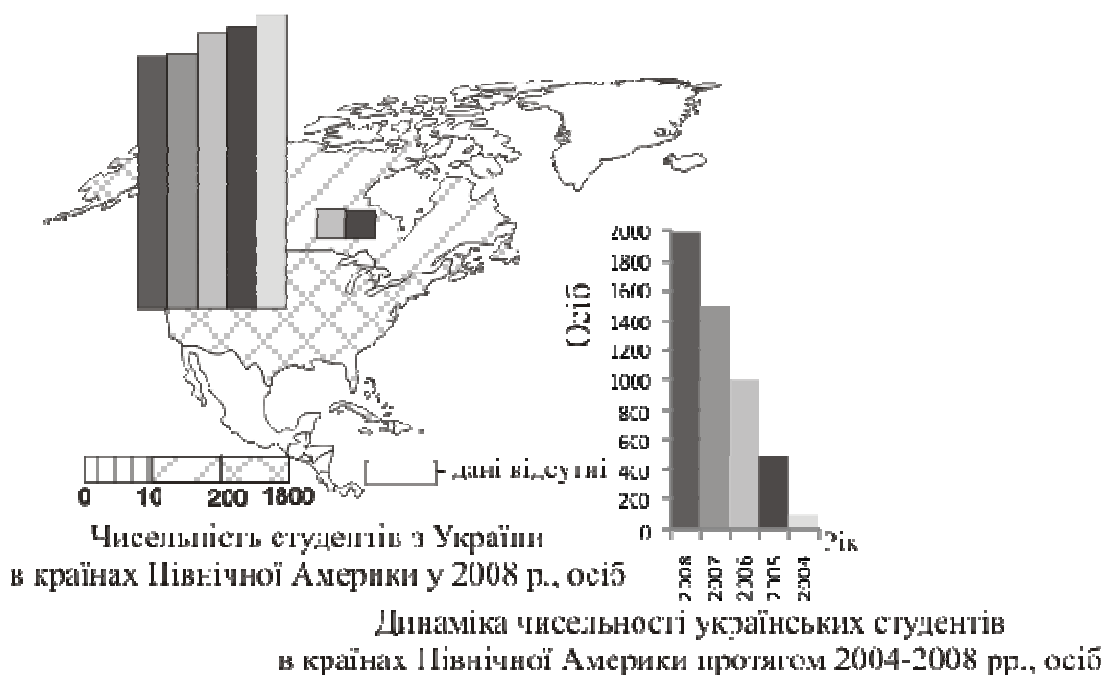

Рис.2. Чисельність українських студентів у країнах Північної Америки в 2008 р. та їх динаміка протягом 2004-2008 рр., осіб

На нашу думку, одним із найдостовірніших методів прогнозування чисельності українських студентів за кордоном є метод лінійної екстраполяції,

який дозволяє прорахувати нові статистичні значення за межами динамічного ряду відомих показників.

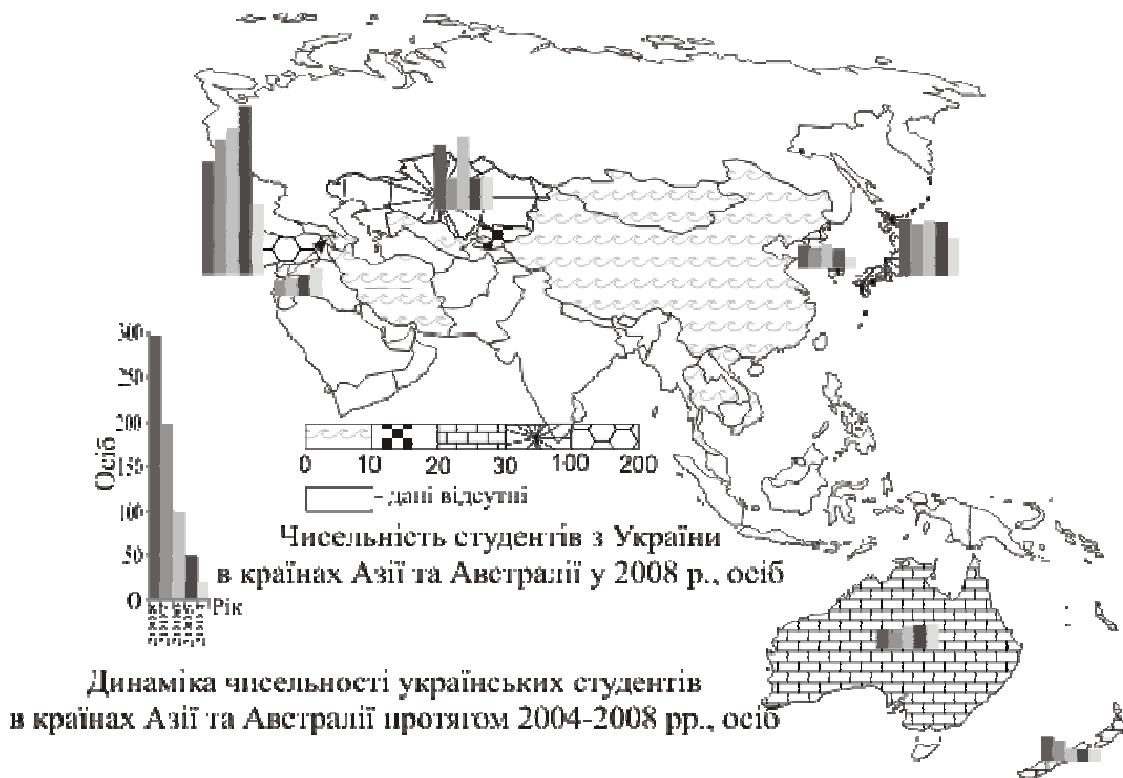

Рис. 3. Чисельність українських студентів у країнах Азії та Австралії у 2008 р. та їх динаміка протягом 2004-2008 рр., осіб

Метою цього методу є демонстрація майбутнього стану об'єкта, якщо його розвиток здійснюватиметься з тією ж швидкістю або прискоренням, що і в минулому за інших незмінних умов. Передумовою використання цього методу прогнозування є сталість чинників, що формують виявлений тренд, а принциповим моментом – виявлення тренду, характерного для досліджуваного ряду динаміки. У теорії і практиці зустрічаються різні способи розрахунку тренду. Одним з них є метод найменшого квадратичного відхилення. У нашому випадку спостерігається стійка лінійна залежність чисельності українських студентів за кордоном (x) від часового інтервалу (t), яка описується лінійною регресією:

$$x_t = a + bt . \quad (1)$$

Параметри a та b рівняння підбираються таким чином, що фактична сума квадратів відхилень показника x_t від теоретичних значень, що описуються прямою, повинна бути мінімальною:

$$f(a,b): \sum_{t=1}^m (x_t - (a + bt))^2 \rightarrow \min, \quad (2)$$

де m – сукупність періодів аналізованого ряду динаміки [4].

На основі математичних перетворень була визначена чисельність українських студентів, що навчалися за кордоном у 2010 та будуть здобувати освіту у 2015 та 2020 рр. (рис.4).

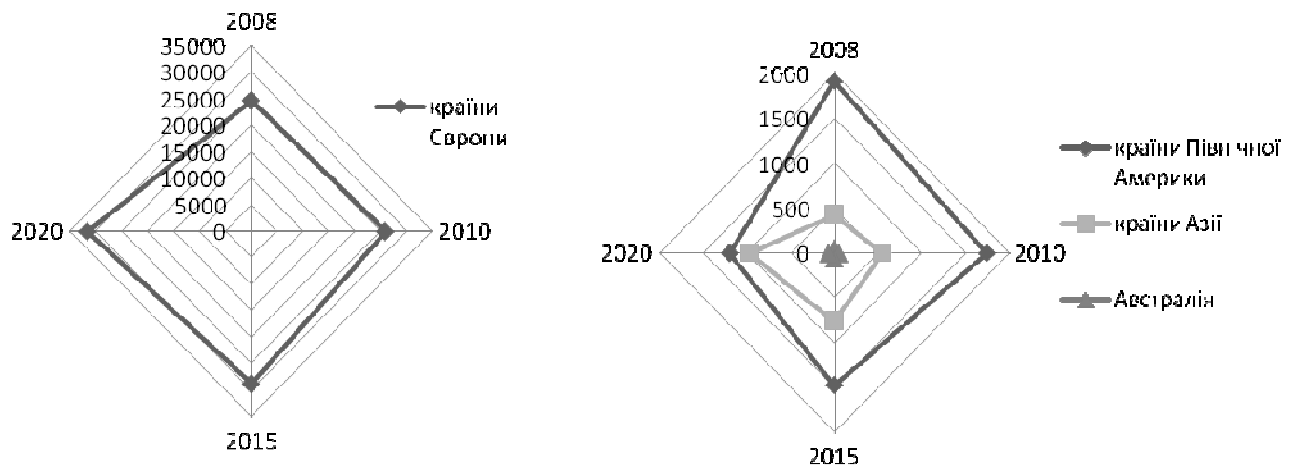

Рис.4. Прогнозована чисельність українських студентів у країнах світу на 2010, 2015 та 2020 рр., осіб

Результати дослідження демонструють, що чисельність українських студентів у ВНЗ Європи буде поступово зростати. Якщо у 2008 р. цей показник становив трохи більше 24 тис. осіб, то у 2020 р. він збільшиться до 31,5 тис. осіб. Схожа тенденція спостерігається і серед країн Азії та Австралії, де показники чисельності українських студентів збільшаться до 1000 та 70 осіб відповідно. Для країн Північної Америки ситуація протилежна. З кожним п'ятиріччям кількість студентів з України зменшуватиметься і у 2020 р. становитиме близько 1200 осіб.

Спираючись на вищевказане, слід підкреслити, що представлені статистичні показники відображають лише кількість українських студентів, які

навчаються у ВНЗ певних приймаючих країн, а не загальну чисельність мігрантів, які виїхали з України до тих країн з навчальними цілями, адже статистичні спостереження не охоплюють усі види міжнародної освітньої міграції (наприклад, семінари, конференції, тренінги, навчальні табори, стажування у науково-дослідних установах тощо). Тому, на наш погляд, показники кількості українських студентів у країнах світу є значно вищими.

Висновки. Міжнародна освітня міграція є невід'ємною частиною сучасного суспільного життя, а тому має підпадати в Україні під державне статистичне спостереження. На жаль, зараз країна не має власної національної системи статистичного спостереження, відомості для дослідження були взяті з ресурсів Інституту статистики ЮНЕСКО. Але ці дані не розкривають повної картини освітньої еміграції з України. В свою чергу, освітні мігранти є досить привабливими для будь-якої приймаючої країни, адже вони позитивно впливають на її економічний, соціальний і демографічний розвиток. З боку ж держави контроль потрібен, щоб не допускати перетворення освітньої міграції, яка є одним із індикаторів рейтингу будь-якої національної системи навчання на міжнародному ринку освітніх послуг, на «відплив умів».

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Л.І. Зеленська

Література:

1. *Глосарій* Інституту Статистики ЮНЕСКО // <http://www.uis.unesco.org/glossary>
2. *Леденева Л.И.* Российских студентов за рубежом никто точно не считает // <http://demoscope.ru/weekly/2009/0387/tema01.php>
3. *Пуригіна О.П.* Міжнародна міграція / О.Г. Пуригіна, С.Е. Сардак. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 312 с.
4. *Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисц.* / О.О. Терещенко, Я.І. Невмержицький, А.П. Куліш та ін.; за заг. ред. О.О. Терещенка. – К.: КНЕУ, 2006. – 312 с.
5. *Education at a Glance.* – OECD, 2008. - P. 363.
6. *Trends in International Migration: Continuous Reporting System on Migration. Annual Report.* – OECD, 2001. - P. 94.
7. *UNESCO Institute for Statistics* // <http://www.stats.uis.unesco.org>

Н.А. Горожанкина

**МЕЖДУНАРОДНАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ЭМИГРАЦИЯ ИЗ УКРАИНЫ КАК
ОБЪЕКТ КАРТОГРАФИРОВАНИЯ**

Охарактеризованы показатели географии образовательной миграции; освещен мировой опыт учета студенческой мобильности; установлена география международных образовательных потоков молодежи из Украины в 2004-2008 гг. и проведено их картографирование; подсчитана примерная численность украинских студентов за рубежом; определены основные критерии привлекательности некоторых зарубежных вузов для студентов из Украины; просчитана возможная численность украинских студентов за рубежом в 2010-2020 гг.

Ключевые слова: образовательная миграция, иностранный студент, студенческая мобильность, объект картографирования.